

NAR INTERPRETAMENTA OVERSÆTTES I STEDET FOR LEMMATA,
"OMKRING" I EN OND CIRKEL I CHRISTIERN PEDERSENS
VOCABULARIUM, 1510

af NIELS HAASTRUP

I Translation a Traditional Craft behandler Eric
Jacobsen ¹⁾ en ond cirkel, nemlig det velkendte træk,
at tekstarbejdet i middelalderen kunne opdeles i dels
en bearbejdelse af tekstens sproglige overflade, dels
i udtydningen af tekstens mening. Om oversættelser
gælder det samme (Citat pag. 98 midt:)

And finally there was the tendency, hardening
into a sort of vicious-circle tradition, to
consider everything relating to the sense as the
glossator's task: having substituted for each
word of the original one or more of the new
tongue, the translator felt free to leave the
problem of meaning to the glossator -

Det mest udprægede eksempel fra den danske tradition
er Den ældste danske Bibeloversættelse fra slutningen
af det 15. århundrede (Molbech, 1828, Haastrup 1968a,
1969 og 1987b). Her findes talløse eksempler på syno-
nymrækker og forklaringer indføjede i oversættelsen
²⁾ normalt uden markering af deres karakter af
tilføjelser (Haastrup 1965, 1968b, Diderichsen 1968).

Til brug for såvel en ordret oversættelse som en
glossering kunne tekstarbejderen have glæde af en
ordbog. Især de større ensprogede, latinsk-latinske
ordbogsarbejder fra middelalder og renaissance giver
gode oplysninger på begge niveauer, dvs. såvel om

ordenes grammatiske egenskaber, som om deres betyd-
ning (Haastrup 1970 med mange henvisn.)

De mindre ordlister - og det er oftest i dem, vi
finder oversættelser til folkesprogene - blander de
to niveauer på en besynderlig måde, som nok kan have
afstedkommet tekstlige uhyrligheder, og fejlagtige
forestillinger hos senere læsere om datidens tekst-
forståelse og gængse ordforråd.

Blandingen sker på den måde, som anføres i
overskriften. Når et tosproget vokabularium blev
udarbejdet, må det ikke så sjældent være sket på den
måde, at bearbejderen ikke oversatte lemma, opslags-
ordet, i det ensprogede, latinsk-latinske forlæg
direkte til dets folkesproglige ækvivalent, men
således at han oversatte forlæggets latinske betyd-
ningsforklaring, interpretamentum. Hvis et sådant da
fandtes, og leksikografen ikke var veget uden om
(Haastrup 1987a) med et "et significat prout sonat"
(Calepinus, 1509: artikelen circumscribo, jf. Fig.1).

Som vi skal se, er interpretamenterne af to
typer, den dominerende er anførelse af synonymer,
delvis etymologiserende, mindre udbredt er oversæt-
telse ved en sætning, således gengives adjektiver
undertiden ved en relativsætning.

Det er svært at tage stilling til, hvor udbredt
det har været at oversætte interpretamentet i stedet
for lemma. Hvis systemet blev gennemført konsekvent,
ville det være umuligt at afsløre uden kendskab til
oversættelsespraksis i andre kilder.

Vi ville stå overfor en anden vicious-circle med
uendelig rekursivitet. Men systemet blev mig bekendt
aldrig gennemført. Vi skal her give et indtryk af
dets udstrækning i et konkret tilfælde - ved at
undersøge nogle låneoversættelser.

¶ **Circumsto circūdo.** Ver. **Circūstāt** aīæ dextra læ uaq; frequētes: Au. ad Mier. passiuo vsus est. **Q**uā nos inqt negotiorū alienorū eorūq; secularium curis circumstēmur ingētib;: tñ epistolę tuę breuitati facile nō ignoscere. Hinc circumstātę quę in vna quaq; cōtrouersia quęri solent & quasi quęstione in circumstant. Vide in dictione locus.

¶ **Circūstisto** is. p. circūdo ponit: siue ad obtinēdū defendēdū: seu offendēdū circū me pono? Li. lii. Cēturiones armati Metū circūstunt. **C**æsar. Si quis grauiori vulnere accepto deciderat circūstēbāt. i. firmabāt se circum fauētes ei & tela ab eo arcētes. Ver. At fessū tandem ciues infanda furentē Armati circūstunt.

¶ **Circūscribo** significat prout sonat. Per trāslatiōē circūscribere ē dolo in re cōtrahēda atq; cōmerciis aliquē bonis priuare: vt apud **S**enecā de eo q; fratrē circūscripsit in diuisione hereditatis cum ex altera parte matrē fratris: ex altera oīa bona posuisset. Am. pro decipe simpliciter posuit: cū inquit. Vicut adā mulier circūscripsit ita apostolum fœmīna circūuenit. Aliqñ in bonā partē pro colligere & cōprehēdere. **L**act. Cuius sciētīæ summā breuiter circūscribo vt neq; religio vlla sine sapiētia sit nec vlla sine religione probanda sapientia. **C**olumel. Diophanes bithynus vticēsem totū **D**ionysij pœni magōis interpretē per multa diffusum volumīa sex epitomis circūscripsit.

¶ **Circūspicio.** Iuli. li. i. Primo latebras circūspicit. Hinc circūspēcto as. frequētatiuū. Ver. in **S**u. At pperās venit nescio quid circūspēctat.

¶ **Circūspēctus** qui in oēm partē circūspēctat: hoc est prudens & sagax. **C**ol. li. i. Nā illa solēnia sunt oīibus circūspēctis vt ergastuli mancipia recognoscāt: vt explorēt an diligenter vineta sint: an ipsę sedes custodię satis tute sint.

¶ **Circūspiciuus** cōponitur ex circum & spiciuus. & cum significat qui circumaspicitur.

¶ **Circūuado** pe. p. Liui. de secundo bel. mace. Repēte anceps terror hinc muros ascēdentib; romanis illic arce capta barbaros circūuasit.

¶ **Circūuenio** idē qđ circūdo. Liui. li. i. Sed cōsiliū & imperij simulatio fuit vt nec vobis ignoran-

Visse typer af ord, nemlig latinske ord med præfikser til hvilke der fandtes faste standardoversættelser i skoletraditionen, kan på en ret enkel måde vise noget om udbredelsen af denne procedure. Vi vælger som eksempel den ældste trykte ordbog med dansk tekst: Christiern Pedersens *Vocabularium ad usum Dacorum*, 1510.

Første udgaven (CPVOC1510) af denne latinskdanske ordbog udkom i Paris i 1510. Den er let tilgængelig i en facsimile-udgave (Bom & Haastrup, 1973, jf. Haastrup 1971). Selv om man må antage, at der har været håndskrevne forbilleder (Haastrup 1965, Frederiksen 1985), der kendes andre steder, f.eks. Sverige (Neuman) og Tyskland (Diefenbach), er CPVOC et pionerarbejde. I det mindste er det første gang man finder et stort dansk ordforråd ordnet systematisk omend på latinens præmisser. Dette har naturligvis fremprovokeret en række orddannelser fra skoletraditionen for at forklare de latinske ord i forlæggene (Lindemann, 1982 p.34).

Christiern Pedersen opgiver selv sine latinsklatiniske forlæg til vokabulariet – dog kun titlerne, ikke udgaverne. Det er Ambrosius Calepinus' (1435–1511) *Dictionarium*, første tryk 1502 (Starnes 1955 pag. 11sq), og Johannes Balbus de Janua's *Catholicon*. Værket skal være afsluttet i 1286, første tryk 1460 (Starnes 1955 pag 3f.), men kendt i talrige tidligere manuskripter (Marigo, 1936), også en bearbejdelse til fornsvensk Ups. C20 (Neuman 1918–42), og udnyttet ved oversættelsen af *Den ældste danske Bibeloversættelse* (Haastrup 1965).

Det er så heldigt, at der til CPVOC (latinskdansk 1510) er udarbejdet en håndskrevet "vendt udgave" (dansk-latinsk) af PK Thorsen (1851–1920). Den findes på KglBib, som NyKglS 2907, 4to. Man kan

Fig.1.

artiklen "circumscribo" i Calepinus 1509, fol. k2,v

således let finde alle "danske" ord, der begynder med et givet "dansk" standardpræfiks.

Man kan nu undersøge, hvor ofte ord med et givet dansk standardpræfiks findes som oversættelse af et lemma med den latinske modsvarighed, og hvor ofte de ikke gør det; samt, og her er pointen, yderligere undersøge, om forekomster af standardpræfikset, der ikke skyldes lemma, kan skyldes det interpretament, som vi kan finde i de latinsk-latinske forlæg, som ligger til grund for det latinsk-danske arbejde.

Til vor lille undersøgelse kan vi vælge mellem mange præfikser i standardoversættelse. En række eksempler gengives her med moderne ortografi; i den ene spalte alfabetiseret efter danske ord, i den anden efter latinske. Som det ses, er der nogle gentagelser i begyndelsen af den danske liste:

af	-	ab	ab	-	af
af	-	de	ad	-	til
for	-	ante	ante	-	for
for	-	pro	circum	-	omkring
iblandt	-	inter	con	-	sammen
igen	-	re	de	-	af
igennem	-	per	in	-	ind
imod	-	ob	inter	-	iblandt
ind	-	in	ob	-	imod
omkring	-	circum	per	-	igennem
over	-	super	præ	-	tilforn
sammen	-	con	pro	-	for
til	-	ad	re	-	igen
tilforn	-	præ	simul	-	tilhobe
tilhobe	-	simul	sub	-	under
under	-	sub	super	-	over

Vi udvælger til nærmere undersøgelse standardoversættelsen af circum. Det er omkring ^{a)} (Blatt 1957, Haastrup 1982a).

I N T E R P R E T A M E N T A

	OMKRING	ANDET
CIRCUM	23	7
ANDET	18	ca. 13.000 latinske ca. 8.000 danske

Fig.2. Kryds af interpretamenta på OMKRING eller ANDET med lemmata på CIRCUM eller ANDET. Ang. totalerne se Skautrup II. 148.

Lad os først se på de 23 eksempler i CPVOC, der er lige ud ad landevejen: Det latinske lemma er circum med et eller andet efterled, det danske interpretament indeholder standardoversættelsen omkring

om kring .. circum
om kring at sno .. circumago
om kring at skere .. circumcido
om kring at hugge .. circumseco
om kring skerelse .. circumcisio
om kring at boo .. circumcolo
om kring at lede .. circumduco
om kring at gaa .. circumceo
om kring at føre .. circumfero
om kring flyder .. circumfluus
om kring at kaste .. circumiacio
om kring at sende .. circummitto
om kring at beskerme .. circummunio
om kring at gere .. circumsepio
om kring at voxer .. circumnascor
om kring at scriffue .. circumcido ^{a)}
om kring at staa .. circumsto (Idem: circunsi-
sto)
om kring at scriffue .. circumcribo (fejl for-
scribo)
om kring at see .. circumspicio
som kan om kring sees .. circumspicius
om kring at see .. circumlustro
om kring at gaa .. circumuado
om kring at flue .. circumuolito

C ante f.

n f n cīnamomū mī:kanelebarck
 m f f ciner ris vel cinis cineris. aske
 n a o cinereus a ū: som hør til aske
 n a o cinericius a ū: giorz aff aske
 v a t cīnefacio cis cere feci ctū: at gøre til aske
 n a o cīnefactus a ū: giorz y aske
 n f o cīniflo onis. kringel driuere
 v a t cingo gis ere xi ctū: at giorde
 n f n cingulū li. giorz eller belte
 n f m cingulus li idem
 n f f cinctura re: giorz delse
 n f f cingula le. fadel giorz
 n f m cippus pi. stock
 p p o circa. hofl circiter idem
 p p o circum. om kring
 v a t circumago gis gere gi ctū. om kring at sno
 v a t circumcido dis dere di sū. om kring at skere
 v a p circumseco as are cui ctū. om kring at hugge
 n f f circuncisio onis. om kring skerelse
 v a t circuncolo lis ere lui tum. om kring at boo.
 v a t circumduco cis cere xi ctū. om kring at lede
 v n q circumeo is ire iui tū. om kring at gaa
 n f m circuitus tus. om gang
 v a n circumfero fers tuli latū. om kring at føre.
 n a o circumfluus a ū: som om kring flyder
 n a o circūforaneus ei. sō gerne vācker po tozuet.
 v a t circūiatio eci ctū. om kring at kaste
 v a t circummitto tis si sū tere. om kring at sēde.
 v a q circumunto is ire iui itū om kring at beskerne
 v a q circumsepio is ire pfi ptū. om kring at gere
 v o t circūnascor ceris at usū. om kring at vore
 v a f circuncido dis di sū om kring at scriffue
 v n p circumsto as are stiti tum. om kring at staa
 v n t circumsisto is ere stiti idem
 v a t circūscribo is ere pfi ptū. om kring at scriffue
 v a t circumspicio cis ere xi ctū. om kring at see
 n a o circumspicius a ū. forsynlig

Fig. 3a CPVOC fol. d5. r
 Rettelsesforslag til fejl ovf.

C ante f.

n a o circumspicius a ū: som kan om kring sees
 v a p circumlustro as are aui tū: om kring
 (at see
 v n t circumuado is ere si sū: om kring at gaa
 v n q circumuenio is ere ni tū. at beswige
 n a o circumuentus a ū: beswigen
 v a t circumueho is ere xi ctū: om at føre
 v f r e. circumiecto as are aui atū: ydelig om
 (at føre
 v a p circumuolito as are aui. om kring at flue
 n f m circus circi: cyrkell
 n f m circulus li. lyden cyrkell
 v a p circulo las aui atū are. at gøre kredz
 n f m circulator tozis: som gør konstz i kretz
 n f m circulatorius a ū: som hør til kredz
 a d ū. circulatori: i kredz eller i rpng
 n f m circinus ni: cyrkell
 v a p circino nas are aui atū. tryn at gøre
 n f m cirrus cirri: endetop
 p p o cis: hofl citra neden føre eller forudem
 p p l citra incommodum: foruden skade
 n f f cisterna ne: kar at tage regn van vdy
 n f f cista ste: kyste
 n f f cithara re: harpe
 n f m citharhedus di harpere
 n a o citharedicus a ū: som hør til harpe
 n f f citharistria trie: harperynne
 v n p citharizo as aui atū: ath lege po
 harpe
 n a o citus a ū: snar
 a d ū. cito: snarligen
 n f q ciuis ciuis. borgere
 n f f ciuitas tatis: stad
 n a o ciuilis et hoc le. som borgere til hør
 n f f ciuilitas tatis: borgere leed
 n a o cinicus aum: som hør til borgere

Fig. 3b CPVOC fol. d5. v
 Rettelsesforslag til fejl ovf.

Men så kommer problemerne. Omkring indgår også i interpretamentet i 18 tilfælde, hvor lemma ikke omfatter circum:

Interpretament "omkring" til andre lemmata end "circum(-)". Alfabetiseret efter latinske indgangs-

ord, men med angivelse af fol.nr. i CPVOC1510:

b1.v1 ambio .. om kring at gaa
b1.v2 ambesus .. om kryng eth
f7.v deuerro .. om kringat (!) rode
h4.v exedo .. om kring at gnawe eller wd at
ede (h4.r-v)
k3.r gyro .. om kring at snoo
q1.r1 obambulo .. om kring at gonge
q1.r2 obaresco .. at visne trynt om kring
q1.r3 obedo .. om kring ath eedhe
q1.v obliño .. om kring ath smørge eller
smytte
q2.r1 obrodo .. om kring at gnaue
q2.r2 obrosus .. om kring gnaueth
q2.r3 obsero .. om kring at saa
q3.r obtexo .. om kring at ueue
q5.r offlecto .. om kring eller emod ath bøye
q8.r orbio .. om kring at gonge
s2.r peruagor .. om kring at vandre
u4.v quaquaversum .. allestedz om kring
y2.v septus .. om kring geerdeth

Vi skal nu se, til hvor mange af disse 18 eksempler vi kan finde forklaringen i de latinske interpretamenta, der findes i de latinsk-latinske forlæg for Christiørn Pedersens Vocabularium: Calepinus og Catholicon. Calepinus er det mest benyttede forlæg, så det vælger vi i første række og supplerer med Catholicon, når det er nødvendigt.

b1.v1: ambio .. om kring at gaa,
Calepinus: ambio .. circuo

b1.v2: ambesus .. om kryng eth,
Calepinus: vide in dictione edo / edo .. ambedo
.. circumedo

f7.v: deuerro .. om kring at rode,
Calepinus: probe verro sive de loco verro

h4.v: exedo .. om kring at gnawe eller wd at
ede (h4.r-v), Calepinus: .. corrodo .. consumo

k3.r: gyro .. om kring at snoo,
Calepinus: .. circundo

q1.r1: obambulo .. om kring at gonge,
Calepinus: .. circumeo

q1.r2: obaresco .. at visne trynt om kring,
Calepinus: circumquaue aresco

q1.r3: obedo .. om kring ath eedhe,
Calepinus: circumedo

q1.v: obliño .. om kring ath smørge eller
smytte, Calepinus: circumfoedo.
Cathol.: oblinio .. Et est oblinire placare
lenem et dulcem facere ..; Cathol.: obliño .. et
est oblinere .. inficere deturpare ..;
Q20: oblinio .. blidka ok smørria, / obliño ..
forgiffua ok skæmma ...

q2.r1: obrodo .. om kring at gnaue,
Calepinus: circumrodo

q2.r2: obrosus .. om kring gnaueth (jf. ovf.)

q2.r3: obsero .. om kring at saa,
Calepinus: circumsemino

q3.r: obtexo .. om kring at ueue,
Calepinus: circumtexo

q5.r: offlecto .. om kring eller emod ath bøye,
Calepinus: circum vel contra flecto

q8.r: orbio .. om kring at gonge,
Calepinus: circumeo

s2.r: peruagor .. om kring at vandre,
Calepinus: (art. men ikke med "circum")

u4.v: quaquaversum .. allestedz om kring,
Calepinus: in omnem partem, (ikke med "circum")

y2.v: septus .. om kring geerdeth,
Catholicon: circumclusus

Som det ses, er der i de fleste tilfælde en forklaring at hente i forlæggenes latinske interpretamenta. Det gælder dog ikke interpretamenterne til deverro, exedo, peruagor og quaquaversum.

Jeg har ingen indlysende belæg fra andre kilder, og kan kun give en konjektur til et af belæggene: I interpretamentet til exedo, kunne corrodo være læst som circum-rodo.

Vi kan afslutte vor lille undersøgelse af udbredelsen af praksis for oversættelse af interpretament for lemma ved at kommentere den gruppe eksempler, hvor et circum i ordbogens latinske lemma ikke oversættes ved omkring, men på anden måde.

Det drejer sig om 7 eksempler:

Lemma: "circum", interpretament: ikke "omkring."

circuitus .. om gang d5,r; C20: pc. kringom
ganher circumforaneus .. som gerne vancker po
toruet d5,r. Calepinus: qui fora crebro versari
solent ..

circumspectus .. forsynlig d5,r. Calepinus: hoc
est prudens & sagax

circumuenio .. at beswige d5,v. Calepinus:
decipere seu insidiis inuoluere

circumuentus .. beswigen d5,v (jf. circumuenio)

circumueho (!) .. om at føre d5,v. Calepinus:
jf. circumuecto.

circumuecto .. ydelig om at føre d5,v. Calepi-
nus: circumueho .. a quo frequentatium cir-
cumuecto quod est sepe circumfero (jf. CPVOC
d5,r: circumfero .. om kring at føre)

Som det ses kan vi belægge fire af disse (circumfo-
raneus, circumspectus, circumuenio, circumuentus),
men ikke tre andre (circuitus, circumueho, circum-
uectus). I disse tre interpretamenta anvendes
præfikset om - og ikke omkring. Circuitus - om gang

kan skyldes, at vi har at gøre med et velkendt ord med en fast oversættelse; circuitus er ikke nødven-
digvis blevet opfattet som en sammensætning med cir-
cum. Antagelig står vi blot overfor et eksempel på
den praksis, vi kender fra vore dages ordbøger, men
som - momentant her i vor sammenhæng - fremstår som
en undtagelse. Anderledes med circumueho - om at
føre, selvom Calepinus forklarer med circumfero, og
CPVOC oversætter circumfero ved om kring at føre.
Denne uregelmæssighed kan jeg ikke forklare. (Ikke i
C20, Neuman 1918sq.).

Men alt i alt har vi ikke fundet mange ek-
sempler, hvor vi ikke kunne komme et godt stykke ved
at se på de latinske interpretamenta i forlæggene til
CPVOC. Princippet at oversætte interpretament for
lemma er nok udbredt, men har sine grænser, den onde
cirkel *) lukker sig ikke.

At denne praksis findes, og antagelig er
temmelig udbredt, bør minde os om, at mange andre
ordbogsarbejder, som citeres i vore sproghistoriske
værker og -ordbøger, ikke uden videre skal tages for
pålydende som kilder til sprogbrugen i deres samtid.

Det er mit skøn, at det vil være umagen værd at
betragte f.eks. Moths store dansk-latinske ordbogsar-
bejde fra denne synsvinkel, dvs. vurdere den - for
noget af ordstoffet - også som en oversættelse af en
"vendt" latinsk-latinsk ordbog (Skautrup II, 281f.,
Haastrup 1981). Men det vil kræve mange undersøgelser
først.

Tilbage til den første onde cirkel, som Eric
Jacobsen beskrev. Den beror på en teoretisk position,
der vil basere betydningsfunktionen på ordniveaue,
og ikke på ytrings- eller tekstniveaue, som i nyere
semantiske teorier (f.eks. Brask 1979 og Haastrup
1982a-b). Vi kan kommentere den ved at knytte et par

bemærkninger til Calepinus' artikel circumscribo (Fig.1). Ordet og verbalsubstantivet dertil circumscrip-tio har to betydninger. Den ene circumscrip-tio svarer til det græske periodus, den kunsthåndværks-hælsætning, der lukker sig om sig selv, semantisk og ryt-misk (Lausberg # 923). Den anden svarer til græskens perigráfein, "at bedrage" (Lampe, p.1063b). Er oversættelse da "bedrag"? 6) jf. Calepinus (Fig.1):

Per translationem circumscribere est dolo in re contrahenda atque commerciis aliquem bonis priuare

Nej, og dog. Translatio betyder jo ikke "oversæt-telse" i moderne forstand, det findes der andre ord for som interpretatio. Translatio betyder netop overførsel, f.eks. af ord fra et sprog til et andet (Catholicon, fol. b8v,b). Det vi har beskæftiget os med her, er Lehnübersetzungen, de kan som de latinske interpretamenta anvendes i en første bearbejdelse af en latinsk tekst på dens egne præmisser, dvs. inden for det latinske sprogfællesskab. Ved læsningen er det nødvendigt at afprøve de enkelte ords mulige betydninger i konteksten, netop ved at sammenligne mulighederne i de andre ord, som vokabularet stiller til rådighed i sine interpretamenta. De folkesprog-lige interpretamenta i CPVOC er kommet ind som et hjælpemiddel til et hjælpemiddel i en delprocedure, på vejen mod den egentlige interpretatio, som man ikke altid havde ambitioner om at nå på folkesproget (Haastруп 1982).

Derfor kommer vi med denne delprocedure ikke helt rundt i den hermeneutiske cirkel på folkesprogets niveau, men måske nok på latinens. Den egentlige tekstforståelse er blot ikke skriftfæstet så ofte. Så vi ved ikke altid, hvor dyb den var. Men spændende er det at se ind værkstedet hos the "traditional crafts-man", og prøve æggen på hans redskaber.

NOTER

1.) Mit foredrag er en dansk version af en festskriftartikel i Caie 1988, der skæmmes af en række trykfejl. I nærværende version har jeg desuden taget et andet standpunkt til gengivelsen af "afstand" mellem ord og bogstaver hos Christiern Pedersen. Det ville være nærliggende at operere med halv afstand. Som det kan ses, har jeg her valgt at gengive halv afstand som hel afstand f.eks. i ordet om kring, der er gengivet som to ord.

2.) Som medarbejder ved Gammeldansk Ordbog kommenterede jeg på ordbog-ens sedler Den ældste bibelovers. udfra sådanne kilder f.eks. Catholi-con. En del af disse kommentarer er indgået direkte i DSL 1969, jf. indledningen.

3.) Selvom vi finder mange eksempler på komposita med omkring i CPVOC udgør de kun en mindre del af de opslagsformer, der er optaget i KalkarO. over ældre dansk med belæg i senere ordbøger (f.eks. Smith, Tursøn, Colding, Gram, jf. Skautrup 1944ff.: II,148, II,148, II, 280, III,16) og latinoversættelser som f.eks. Den ældste danske Bibelover-sættelse. KalkarO. har inkl. supplementet (Bd.V) 60 forskellige op-slagsformer på omkring. Kalkar har kun i beskedent omfang udnyttet materialet i CPVOC1510. Rent faktisk må han have forkastet som "danske" en betydelig del af de composita på omkring, der findes i CPVOC.

4.) Ordet må være fejlskrevet. Mellem circumnascor og circumsto findes hos Calepinus artiklen circumsidio, der ikke findes i CPVOC. Men heller ikke circumsidio kunne blive til omkring at scriffue.

5.) Det fører snarere til, at variationsbredden i folkesprogets inter-pretamenta indskrænkes og gøres fattigere end nødvendigt. Et eksempel: I CPVOC1510 findes interpretamentet "åbenbarelse" (obenbarelse m.v.) til flg. lemmata: apparitio, apocalipsis, detectio, epiphania, manifestatio, notio, patefactio, promulgatio, som gensidigt forklares ved hinanden i Calepinus' interpretamenta, heri indgår dog også ord, som ikke findes som lemmata i CPVOC: ostensio, demonstratio, revelatio.

6.) CPVOC oversætter translatio: forførelse eller oversættelse. Calepinus eller Catholicon giver ikke forklaringen, men Christiern Pedersen følger her nok den gangse sprogbrug, hvor forførelse betyder "bedrag"/"vildledning" og oversættelse skal forstås helt bogstaveligt "overflyttelse" f.eks. af låneord fra et sprog til et andet, jf. KalkarO.

LITTERATUR

- Balbus, Johs de Janua, 1491: Catholicon, Venezia, inc.haun. 492
- Blatt, F., 1957: Latin influence etc. in Acta Congressus Madvigiani V.
- Bom, I., se Pedersen
- Brask, P., 1979: Model Groups etc. in Danish Semiotics, Orbis Litterarum suppl. 4
- C20 se Neuman
- Cale, G., & al., 1988: A Literary Miscellany, presented to Eric Jacobsen, Publ. of the Dept. of English vol.16, Univ. of Copenh.
- Calepinus, A., 1509: Dictionarium, Paris
- Catholicon, se Balbus
- CPVOC se Pedersen
- Det 16. århundredes danske vokabularer, UJDS, 1973ff.
- Diderichsen, P., 1968: Dansk Prosaehistorie I.1.
- DSL, 1969: Gammeldansk Bibeloversættelse, den utrykte del (med usigneret indledning ved Kaj Bom og N. Haastrup).
- Frederiksen, Britta Olrik, 1985: Vulgatas 118: Davidsalme i gammeldansk oversættelse, Biblioteca Arnemanniana vol. XXXVIII, pag.264f.
- Hyldgaard-Jensen, K., 1988: III International Symposium on Lexicography, Tübingen.
- Haastrup, N., 1965: Omkring Den ældste danske Bibeloversættelse in Årsberetning for Selskab for nordisk Filologi 1963-64.
- Haastrup, N., 1968a: Infinitiv-skullende, skolegrammatiske studier i Den ældste danske bibeloversættelse
- Haastrup, N., 1968b: Bibeloversættelser in Diderichsen 1968
- Haastrup, N., 1969: in DSL
- Haastrup, N., 1970: Skolebøger, in KultLeks XV
- Haastrup, N., 1971: Christiern Pedersens reform - en latinsk reform in Studier i dansk dialektologi og sprogshistorie tilegnede Poul Andersen
- Haastrup, N. & Inger Bom: 1973 se Pedersen
- Haastrup, N., 1981: Anm. af Lindegård Hjorths udg. af Moths overs. af Ovids Metamorphoses, pag.125f. in Danske Studier 1981.
- Haastrup, N., 1982a: Sprogarbejdere med og uden bøger, om nogle skolebøger og rimkrøniken in Bogvennen 1982, Skrift. bog og billede i senmiddelalderens Danmark
- Haastrup, N., 1982b: Lolliana in Danske Studier 1982
- Haastrup, N., 1987a: Vernacular grammar as a calque of Latin grammar in Studies in the history of linguistics (in print)
- Haastrup, N., 1987b: On Phrasebooks in Hyldgaard Jensen 1987
- Haastrup, N., 1988: When "interpretamenta" are translated instead of "lemmata" or "Around" a Vicious Circle in Vocabularium ad usum Dacorun (1510) by Christiern Pedersen, in Cale, G. & al. ed. 1988.
- Jacobsen, E., 1958: Translation a traditional craft
- KalkarO: Kalkar, O., 1881ff.: Ordbog til det ældre danske Sprog I-V.
- Lampe, G.W., 1961: A Patristic Greek Lexicon
- Lindemann, M., 1982: Les apports du Thesaurus Theutonice lingue, in Wolfenbütteler Forschungen 18.
- Lausberg, H., 1960: Handbuch der literarischen Rhetorik
- Marigo, A., 1936: I codici manoscritti etc.,

- Molbech, C., 1828: Den ældste danske Bibel-Oversættelse
- Neuman, E., 1918-42: Latinsk svenskt glossarium efter Cod.Ups.C20
- ODS = Ordbog over det danske Sprog
- Pedersen, Chr., 1510: Vocabularium ad usum dacorum etc., facsimileudg. ved Inger Bom og Niels Haastrup in Det 16. århundredes danske vokabularer, UJDS, 1973ff., jf. også Thorsen.
- Skautrup, P., 1944ff.: Det danske Sprogs Historie I-V
- Starnes, D.T., 1955: Classical Myth and Legend in Renaissance Dictionaries
- Thorsen, P.K., utrykt manus. in KglBib. NyKglS.2907, 4to.